

Achtergrond Toneelprijzen

Gisteren wonnen Ramsey Nasr en Marieke Heebink de Oscars van de theaterwereld. Waarom wonnen zij?

De Leading Lady van het naturel

THEO D'OR

Marieke Heebink

Door onze redacteur **Herien Wensink**

En glaasje!, zegt ze luchtig, dat kan toch wel? Als haar bezorgde ex Lucas de fles probeert af te pakken, gooit Anna die naar haar zoontjes. Vangen! Sliep uit, pesten ze de vader/verrader, terwijl ze de fles overgooien, hoog boven zijn hoofd. Een keelsnoerend moment, dit bondje tussen moeder en zoons. Want wij kennen de afloop. Anna is Medea, de kindermoordenares. Deze lieve jongens zijn al dood.

Met de jonge regisseur Simon Stone creëerde Marieke Heebink bij Toneelgroep Amsterdam een ijzingwekkend eigentijdse *Medea*. Niks geen tovenares, een vrouw als u en ik. Anna heet ze, ze is intelligent en ambitieus. Ze was gelukkig getrouwd. Maar haar man heeft haar verlaten voor de dochter van de baas en professioneel is ze op een zijspoor beland. Dat drijft haar tot een eerste wanhoopsdaad: ze probeert Lucas te vergifigen. Terug uit de psychiatrische kli-

niek doet ze een poging het leven weer op te pakken. Maar haar bestaansrecht is ze kwijt. Medicijnen moeten haar evenwicht herstellen; maar haar opgewekte mantra 'Alles is oké!' klinkt steeds schriller. Heebink laat het onheil schitterend indalen. Van hoopvol - dit komt goed! - beweegt ze langzaam naar berustend: in dit leven komt het niet meer goed. Er is een betere plek voor ons, en dat is oké. Op dat punt aanvaardt Anna het onaantvaardbare. Zij wel.

Heebink is als actrice geestig en veelzijdig

Medea is een nieuwe parel in de kroon van Heebink (1962), één van de leading lady's van Toneelgroep Amsterdam. In 1999 won ze al een Theo d'Or voor de rol van Constance Middleton in *Een Ideale Vrouw*. Daarna waren er vele mooie hoofdrollen en memorabele bijrollen, die bij jury's niet onopgemerkt bleven: voor Vittoria in *Zomertrilogie* (2010) werd ze genomineerd voor de Colombina, net als voor haar rollen in *De Russen!* en *Na de zondeval* (2012).

Heebink is als actrice even geestig als veelzijdig, ze kan moeiteloos een natuurlijke tragédienne zijn en een hysterische karikatuur, zoals in Susanne Kennedy's regie van Strindbergs *De Pelikaan* (2014). Daarin liet ze ook zien dat ze een conceptueel actrice is, een personage kan opbouwen vanuit de vorm. Weer een compleet andere kant toonde ze met haar volledig zwi-gende rol in *Persona* (2013) - die terecht een helaas onverzilverde nominatie voor de Theo d'Or opleverde. Met enkel haar gelaatsuitdrukking maakte Heebink op toneel een heel spectrum aan emoties door, geamuseerd, verrast, betrap en gekweld.

In *Medea* is ze dichtbij zichzelf, lijkt het, gewoon een moeder in een spijkerbroek en een groene trui. Haar hoopvolle blik en verlegen lachje bij de hereniging zijn prachtig. De broze momenten van gezinsgeluk roerend. Fraai verbeeldt Heebink Anna's stemmingswisselingen: uitgelaten, hoopvol, ontredderd, en met stijgende wanhoop in haar blik. Ze wil het zo graag goed doen, maar het kan niet meer. Dat leidt tot de grootste tragedie denkbaar. De jury schrijft: „Groots is haar emotionele kracht. Groots is haar naturel. Groots is deze ultieme, klassieke rol van Marieke Heebink.”

Onder de charme sluimert het gevaar

LOUIS D'OR

Ramsey Nasr

Door onze redacteur **Herien Wensink**

Een man als een rots, dat is architect Howard Roark, en zo geeft Ramsey Nasr hem ook vorm. Krachtig en hard is hij in *The Fountainhead*, ook letterlijk: Nasr maakte voor de rol een fysieke transformatie door die heel wat uren in de sportschool verdraaide. Ook nam hij tekenles om overtuigend te kunnen schetsen op toneel, op de trefzekere vingers gevolgd door de camera van scenograaf Jan Versweyveld. Onder zijn behendige handen ontstaan meedogenloze gebouwen - een mooi inkijkje in Roarks radicale brein. 'Hoezeer hij zich vereenzelvigd met het personage blijft natuurlijk ongewis', schrijft de jury een beetje mal psychologiserend in haar rapport, maar de toewijding waarmee Nasr zich op de rol van Roark lijkt te hebben gestort, suggereert inderdaad een vergelijkbare artistieke ernst. Hij maakt van Roark een schitterend complex toneelpersonage.

In Rands controversiële roman *The Fountainhead* is Roark geniaal, principieel, onbuigzaam en onbegrepen. Ook is hij onuitstaanbaar eendimensionaal, een volmaakt mens, volgens Rand. In de in toneelbewerking die Ivo van Hove van het boek maakte voorziet Nasr zijn personage subtiel van diepte, maar zonder hem al te menselijk, en dus onschadelijk te maken. Steeds laat hij onder de charme majestueus het gevaar doorschemeren. Roarks grote paradox: hij

Nasr maakt van Roark een rijk toneelpersonage

heeft gelijk, maar hij is gek, dwingt de acteur tot een haast onmogelijke balanceeract. Maar Nasr slaagt glorieus, en houdt Roark ten alle tijden even aantrekkelijk als afstotelijk. Een verbluffende prestatie. In het juryrapport: 'Met zijn bijzondere, intense uitstraling [geeft Nasr] elke voorstelling een impact mee die verder reikt dan een toneelavond.'

Sinds Ramsey Nasr (1974) in 2013 toetrad tot het ensemble van Toneelgroep Am-

sterdam, volgt de ene glansrol op de andere. Hij werd genomineerd voor de Arlechino voor zijn rol in *Lange dagreis naar de nacht* (2014), en schitterde vorig seizoen als de rechtvaardige koning Henry V in *Kings of War*. Ook daar viel weer Nasrs trefzekere tekstbehandeling op. Hij weegt en proeft zijn woorden, spreekt precies en weldoordacht. Rands radicale filosofische redeneringen maakt hij snel, hard en onontkoombaar als mitrailleurvuur.

Nasr volgde een toneelopleiding (Studio Herman Teirlinck) en speelde succesvol bij Het Zuidelijk Toneel onder Ivo van Hove. Maar in 2000 stopte hij en koos voor een carrière als schrijver, vertaler en dichter - van 2009 tot 2013 was Nasr Dichter des Vaderlands. Wel speelde hij in die periode nog in films en in televisieseries als *Overspel*.

De jury prijst zich dankbaar dat Nasr is teruggekeerd naar het toneel. Toch loont het dat de dichter in de acteur is opgestaan; Nasr kan als geen ander jongleren met zijn tekst en zijn grote taalvernunft klinkt door in elke strofe. Komend seizoen mag hij bij Toneelgroep Amsterdam gelukkig weer beide bronnen aanspreken, met de door hemzelf geschreven én gespeelde monoloog *De andere stem*.

COLOMBINA

Antoinette Jelgersma

Ze is, onder meer, een verrukkelijke sensuele Sara, zinnelijke oudere vrouw in vol ornaat, met het lange grijze haar golvend over de witte nachtpajon. Als **Antoinette Jelgersma** (1955) op toneel haar teksten spreekt, lijkt ze dat steevast te doen met een binnenpretje. Zij weet iets, wij niet, en ze ziet ons in onwetendheid ploeteren. Maar ze bekijkt dat met liefde. Jelgersma op toneel, dat betekent voor het publiek een standje en troost tegelijk.

Ze wordt nu **bekroond voor haar dubbelrollen in Genesis**, maar de jury prijst terecht ook andere rollen bij het Nationale Toneel, bijvoorbeeld die van Touchstone in *As you like it* (2014). Zeker mag hier ook Puck in *Midzomernachtdroom* (2011) niet ontbreken. Met haar schitterende slotmonoloog keerde ze daar alle lol van de voorstelling om, en confronteerde het publiek met de eigen angsten.

Jelgersma is als actrice uniek: **klein, springerig, brutaal, androgyn** en altijd met die vrolijke kras op haar stem. De jury prijst die originaliteit als welkome aanvulling op het toch vaak wat eenzijdige vrouwtype dat de media, en ook het toneel, domineert. Bewerker Sophie Kassies wil bijbelboek *Genesis* op een belangrijk punt corrigeren, en wel wat betreft de positie van de vrouw. Met haar prikkelende en onregelende aanwezigheid op toneel doet Jelgersma daaraan een cruciale bijdrage.

ARLECCHINO

Vincent van der Valk

Als Vincent van der Valk een Amerikaanse acteur was, dan zou hij als 'personality actor' gelden: **het type waar je de acteur in elk personage terugziet**. Dat komt door zijn opvallende voorkomen, met het magere lijf, de lange dunne armen en benen; stokkerig of slungelig, en het spitse, vogelachtige gezicht. Ook zijn slepende stem met het straatschoffie-accents is specifiek.

Hij heeft een **feilloze techniek, en kan alles spelen**, van de krankzinnige, moorddadige keizer Caligula (bij de Utrechtse Spelen, 2014) tot de knullig-stoere buurman Erik in *Vrijdag*, type grote mond, klein hartje (Nationale Toneel, 2014), en toch lijken het allemaal subtiele, rijkgeschakeerde variaties op één type.

Maar in de **rol van Louis, in Angels in America bij Toneelgroep Oostpool**, valt zijn verschijning wel heel mooi samen met zijn personage. Louis is een man met een superieur intellect maar een verlamdende angst voor emoties. Hij verlaat zijn vriend Prior als die AIDS krijgt. Schaamte, woede en angst verdringen zich in zijn blik, in zijn hele lijf, terwijl hij zijn keuze retorisch verbluffend verdedigt. Steeds krommer trekt zijn rug, steeds hoger zijn onmachtige schouders. Zijn ogen staan zwart en grimmig, of wijd open, vragend, snakkend naar vergeving en troost. Die komt er niet.

Ramsey Nasr achter de schermen bij **Lange dagreis naar de nacht**, 2014, waarvoor hij werd genomineerd voor de Arlecchino..